

32. Żmigród, ob. AZP 72-27, st. 157/10, nr rej. zab. 568/Arch z dnia 31.05.1971 r.
- cmentarzysko - kultura łużycka
 - cmentarzysko - kultura łużycka
 - punkt osadniczy – wczesne średniowiecze, X-XIII w.
 - punkt osadniczy – średniowiecze
33. Radziądz, ob. AZP 72-28, st. 2/12, nr rej. zab. 35/Arch z dnia 04.08.1964 r.
- grodzisko stożkowe - XII-XIII w.
34. Ruda Żmigrodzka, ob. AZP 72-28, st. 8/5, nr rej. zab. 361/Arch z dnia 02.08.1968 r.
- osada - kultura łużycka, epoka brązu
 - osada - kultura przeworska, wczesny okres wpływów rzymskich
35. Osiek, ob. AZP 72-28, st. 31/1, nr rej. zab. 34/Arch z dnia 04.08.1964 r.
- osada epoka kamienia
 - osada – wczesne średniowiecze, XI-XIII w.
 - grodzisko – wczesne średniowiecze
 - grodzisko – średniowiecze
 - ślad osadnictwa – pradzieje
 - punkt – osadniczy – nowożytność
36. Łapczyce, ob. AZP 73-26, st. 2/3, nr rej. zab. 1189/624/Arch z dnia 15.12.1967 r.
- osada – pradzieje
 - osada - kultura łużycka
 - osada - kultura przeworska, okres rzymski (faza B-C)
37. Kliszkowice, ob. AZP 73-27, st. 6/1, nr rej. zab. 728/Arch z dnia 21.06.1974 r.
- cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka, V epoka brązu – halsztat
 - ślad osadnictwa – pradzieje
38. Borzęcin, ob. AZP 73-27, st. 38/8, nr rej. zab. 1297/732/Arch z dnia 05.05.1993 r.
- ślad osadnictwa - kultura ceramiki sznurowej, neolit
 - punkt osadniczy - kultura przeworska, kultura lateńska
 - punkt osadniczy – pradzieje
 - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze, X-XIII w.
 - punkt osadniczy - późne średniowiecze
39. Morzęcino, ob. AZP 73-27, st. 56/7, nr rej. zab. 112/Arch z dnia 21.04.1965 r.
- punkt osadniczy - kultura łużycka
 - punkt osadniczy - późne średniowiecze

40. Przedkowice, ob. AZP 73-28, st. 92/1, nr rej. zab. 439/Arch z dnia 30.04.1969 r.

- cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka, V okres epoki brązu – halsztat
- ślad osadnictwa epoka kamienia
- cmentarzysko - kultura łużycka
- ślad osadnictwa - kultura przeworska, wczesny okres wpływów rzymskich
- punkt osadniczy – wczesne średniowiecze, X-XIII w.

41. Kaszyce Milickie, ob. AZP 73-28, st. 145/1, nr rej. zab. 121/Arch z dnia 03.06.1965 r.

- obozowisko – mezolit
- ślad osadnictwa – neolit
- ślad osadnictwa - neolit, dołki grzebalne
- cmentarzysko ciałopalne kultura łużycka, IV okres epoki brązu – halsztat
- ślad osadnictwa kultura pomorska
- cmentarzysko - kultura łużycka
- ślad osadnictwa - późne średniowiecze

6.4.2. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Obszar gminy Żmigród został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Żmigród zewidencjonowano 858 stanowisk archeologicznych. Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Żmigród z uwzględnieniem podziału na fakty osadnicze:

Ilość stanowisk archeologicznych	Ilość faktów osadniczych	Kategorie stanowisk archeologicznych								
		grodziska	dwory	fortyfikacje, zamki	osady, ślady i punkty osadnicze	cmentarzyska	drogi	miejsca	obozowiska	nieokreślone
858	2114	8		1	2030	44	1	1	10	19

Opracowano na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu

Obszar miasta i gminy Żmigród w całości położony jest w zasięgu mezoregionu Kotliny Żmigrodzkiej (318.33) należącej do jednostki regionalnej wyższego rzędu – Obniżenie Milicko-Głogowskie (318.3 – według dziesiątego podziału regionalnego J. Kondrackiego. Kotlina Żmigrodzka stanowi jedno z końcowych zagłębień lodowca środkowo-polskiego stadiału warciańskiego. W jej obrębie wyróżnia się mniejsze regiony (według W. Walczaka):

- Kotlinę Środkowej Baryczy zajmującą północną i środkową część gminy,
- Równinę Prusicką zajmującą większą część południowej części gminy,
- Równinę Czeszowską obejmującą tylko niewielki fragment w południowo-wschodniej części gminy.

Obszar gminy położony jest na wysokości około 100 m n.p.m. i nieznacznie obniża się w kierunku północnym i zachodnim. Teren jest prawie płaski, a jedynym urozmaiceniem rzeźby są wydmy (najczęściej utrwalone) lub płytkie wcięcia dolinek cieków – dopływów Baryczy.

Głównym elementem bogatej sieci hydrograficznej jest rzeka Barycz, przepływająca równoleżnikowo przez środek gminy (na północ od miasta Żmigród) oraz jej liczne dopływy, w tym rzeka Orla, przepływająca – również równoleżnikowo – przez północną część gminy. Gęstą sieć wód powierzchniowych wzbogacają ponadto kanały i rowy melioracyjne, a we wschodniej części gminy – zespoły dużych stawów hodowlanych. Największe z nich to: Staw Niezgoda, Stary Staw Łososiowy, Staw Jamnik.

Na obszarze gminy szczególnie duży udział mają mady rzeczne, co uwarunkowane jest geomorfologią obszaru (rozległe powierzchnie holocenijskich den dolinnych). Ponadto, na wyżej wyniesionych terenach (wyższych terasach i równinach peryglacialnych) wykształciły się na piaskach gliniastych lekkich lub piaskach gliniastych gleby pseudobelicowe lub brunatne, a na utworach piaszczysto-żwirowych gleby belicowe.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie dzisiejszej gminy Żmigródw sięgają starszej epoki kamienia – paleolitu. Grupy ludzkie, które

wówczas dotarli na omawiany teren to gromady łowców podążających za przemieszczającymi się sezonowo na osi północ-południe reniferami. Ślady ich pobytu przetrwały w postaci pojedynczych wyrobów krzemiennych (rylce, drapacze, liściaki, rdzenie).

Szereg zmian kulturowych i klimatycznych związanych jest z początkiem holocenu. Na ten okres datuje się środkową epokę kamienia – mezolit. W tym czasie obserwuje się generalne ocieplenie klimatu. Dominującą formą stało się myślistwo typu traperskiego. Polowano na zwierzynę i łowiono ryby w obrębie określonego terytorium, uzupełniając jadłospis zbieractwem roślin dziko rosnących. Ogólnie rzecz biorąc, wszystkie te społeczności prowadziły podobny, półkoczowniczy tryb życia. Tereny rzeczne wraz z rozległymi rozlewiskami i zróżnicowanymi typami lasów stwarzała dogodne warunki dla tego typu gospodarki. Lasy nie stanowiły zwartej pokrywy. Wolne lub prawie wolne od nich były piaszczyste wydmy, które ze względu na suche podłoże i bliskość wody były najdogodniejszym miejscem dla czasowych obozowisk, zakładanych przez ówczesną ludność. Nic więc dziwnego, że okolice dzisiejszej gminy przyciągały grupy łowców – zbieraczy. Na omawianym terenie odkryto dosyć liczne, typowe dla okresu mezolitu, drobne narzędzia wykonane z krzemienia (tzw. mikrolity) oraz obozowiska z okresu mezolitu (w okolicach miejscowości: Bychowo, Gatka, Kaszyce Milickie, Żmigród).

Bardziej ustabilizowane osadnictwo widoczne jest jednak dopiero w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Pierwszą kulturą w pełni neolityczną była kultura ceramiki wstęgowej. Ludność tej kultury zakładała swoje osiedla na żyznych terasach rzecznych, na czarnych i brunatnych ziemiach. Lokowali na nich stałe osady składające się z długich, prostokątnych domów. Zajmowali się głównie uprawą roli oraz hodowlą.

Większe skupiska ludzkie z okresu neolitu na terenie dzisiejszej gminy wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych. Ówczesna ludność zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmowych wzniesień. Zajęcia gospodarskie ogniskowały się głównie wokół uprawy zbóż oraz hodowli zwierząt.

Obecność ludności kultury pucharów lejkowatych na terenie dzisiejszej gminy poświadczają znaleziska z okolic miejscowości Borek i Przywsie.

Znane są również z terenu gminy Żmigród pozostałości osadnictwa kolejnej kultury z okresu neolitu, czyli kultury ceramiki sznurowej (okolice miejscowości Borzęcin)

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na te tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Z II okresu epoki brązu pochodzi cmentarzysko kurhanowe zlokalizowane w okolicach miejscowości Morzęcino. W środkowym i późnym okresie epoki brązu zaczęła się rozwijać kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na dzisiejszych ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne.

Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie dzisiejszej gminy Żmigród jest bardzo bogato reprezentowane. Wystarczy wspomnieć o grodzisku wzniesionym przez ludność tej kultury w okolicach miejscowości Kędzie oraz bardzo licznych osadach. Ponadto cmentarzyska ludności kultury łużyckiej zidentyfikowano między innymi w okolicach miejscowości: Bychowo, Dobroslawice, Kaszyce Milickie, Kędzie, Kliszkowice, Łapczyce, Niezgoda, Powidzko, Przedkowice, Żmigród.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską (cmentarzyska związane z ludnością tej kultury odkryto w miejscowości Żmigród i Sanie).

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijająca się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze dzisiejszej gminy notujemy bardzo liczne stanowiska

kultury przeworskiej. Osady znane są na przykład z miejscowości: Barkowo, Borek, Bychowo, Chodlewo, Dębno, Garbce, Kanclerzowice, Kaszyce Milickie, Korzeńsko, Łapczyce, Morzęcino, Niezgodą, Przedkowice, Radziądz, Ruda Żmigrodzka, Żmigródek. Natomiast cmentarzyska zidentyfikowano w okolicach miejscowości: Gatka, Karnice, Niezgodą.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów obecnych ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne przyszłego państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i być może załóżki przyszłych miast. Z terenu gminy Żmigród znamy liczne grodziska datowane na okres wczesnego średniowiecza. Zidentyfikowano je w okolicach miejscowości:

1) Kędzie (datowane na IX-X w., XI-XII w.). Grodzisko znajduje się 0,4 km od wsi na północny-wschód, na podmokłych łąkach w zakolu Baryczy. Grodzisko zniszczone przez orkę. Ma kształt nieregularnego owalu, wydłużonego na osi E-W ok. 220 m, z kolei na osi N-S ok. 165 m. Majdan nierówny. Wał zachował się w części zachodniej na odc. 100 m. Szer. rozsypiska to 12-18 m.

2) Korzeńsko (datowane na XI w.). Stanowisko znajduje się 1,2 km na północny zachód od wsi, na terenie podmokłym w dolinie rzeki Orla i Masłówka Grodzisko założone na planie owalu o wymiarach ok. 50 m na osi E-W oraz ok. 62 m na osi N-S. Wały o konstrukcji drewniano-ziemnej zachowały się na 3/4 obwodu. Szerokość rozsypiska wynosi od ok. 10 do ok. 12 m. Obiekt otoczony fosą o szer. do 8 m.

3) Osiek (datowane na XIII w.). Grodzisko znajduje się ok. 0,75 km na północ od wsi, z lekkim odchyleniem na wschód, w pradolinie rzeki Baryczy. Grodzisko założone na planie nieregularnego owalu, wydłużonego na osi wschód - zachód. Obiekt jest poważnie zniszczony. Jego długość z rozsypiskiem wału wnosi ok.

100 m, maksymalna szer. 65 m, szer. wału u podst. ok. 3 m. Wysokość wału od strony wewnętrznej 1 m, a zewnętrznej 2 m.

4) Radziądz/Szarzyzna (grodzisko stożkowane datowane na XII-XIII w.). Grodzisko położone 0,15 km na północ od wsi, na wzniesieniu o wys. 90 m n.p.m., przy stawie, w pradolinie Baryczy. Grodzisko założone na planie nieregularnego owalu, lekko wydłużonego na osi E-W, o wym. 40 x 65 m. Obiekt częściowo zniszczony. Powierzchnia grodu ok. 0,26 ha.

5) Żmigródek (grodzisko datowane na X-XII w. i XII-XIII w.). Grodzisko jest położone na północny wschód od wsi, przy skraju lasu, w pradolinie Baryczy. Grodzisko poważnie zniszczone, założone zostało na planie zbliżonym do koła o średnicy maksymalnej (łącznie z rozsypiskiem wału) ok. 50 m. Zachował się odcinek wału o długości 70 m. W części północnej widoczne są ślad fosy. W Żmigrodku znajduje się jeszcze jedno grodzisko, całkowicie zniwelowane przed 1930 r., datowane na okres wczesnego średniowiecza (?). Stanowisko położone ok. 1,4 km od wsi, na północny wschód, w pradolinie Baryczy.

6) Żmigród (datowane na XI/XII – XIII w.). Na podstawie informacji zawartych w źródłach pisanych przypuszcza się, że gród znajdował się na terenie obecnego miasta. Obecnie obiekt całkowicie zniszczony. W miejscu grodu w 1253 roku założono miasto lokacyjne. Gród jest poświadczony pierwszy raz w bulli papieskiej z 1154/1155 r. Komes Wojśław darował biskupstwu wrocławskiemu wieś położoną nad przeprawą Żmigród (na rzece Barycz) wraz z przyległymi wioskami. Natomiast pierwsza murowana warownia na terenie dzisiejszego zespołu pałacowo-parkowego w Żmigrodzie powstała najprawdopodobniej w XIV w. Obiekt ten posiadał wieżę, mury i fosę. Należał on naprzemiennie do biskupów wrocławskich, książąt oleśnickich oraz stanowił własność rycerską.

Obraz dynamiki rozwoju osadniczego z okresu wczesnego średniowiecza, nie zmienia się także w późnym średniowieczu (między innymi grodzisko stożkowane z okresu późnego średniowiecza z miejscowości Łapczyce). W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytnie występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV – XVI w.

6.4.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym

rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych na terenie gminy Żmigród wynika w dużej mierze z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są przede wszystkim:

- inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg na terenie gminy oraz dróg dojazdowych do pól,
- rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych,
- wszelkiego typu eksploatacje zasobów naturalnych;

[Na terenie gminy występują następujące udokumentowane złoża kopalin:

- Folwark – 14685 KN (powierzchnia 21,87 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Borzęcin – 4695 GZ (powierzchnia 2350 ha, gazy ziemne oraz gazy ziemne z pól gazowych),
- Bychowo – 17144 KN (powierzchnia 5,24 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Bychowo I – 17628 KN (powierzchnia 2,66 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Borek – 17575 KN (powierzchnia 14,61 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Laskowa – 4133 KN (powierzchnia 0,88 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Laskowa II – 6872 KN (powierzchnia 14,15 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Radziądz – 4694 GZ (powierzchnia 654 ha, gazy ziemne oraz gazy ziemne z pól gazowych).

Na obszarze gminy Żmigród zostały również ustanowione obszary górnicze: Folwark, Borzęcin II, Bychowo, Bychowo I, Borek, Laskowa V, Radziądz].

Gmina Żmigród jest gminą o charakterze miejsko-wiejskim. Istotnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza,

a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych (lasy zajmują około 29,4% powierzchni gminy).

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrażają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na ich terenie, a prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagają uzgodnienia z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy ”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest aktem planowania ogólnego. Jest to jedyny obligatoryjny dokument planistyczny opracowywany dla całej gminy w jej granicach administracyjnych. Określa jej perspektywiczną politykę przestrzenną i filozofię rozwoju oraz interesy publiczne, które mają być współrealizowane przez innych uczestników zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsza część *Studium*, dotycząca uwarunkowań, to podsumowanie

stanu istniejącego w momencie ogłoszenia o przystąpieniu do jego opracowania. Ta część uwzględnia istniejące zagrożenia, wskazuje na dotychczasowe przeznaczenia, zagospodarowania, ład przestrzenny, stan środowiska, przyrodę i krajobraz kulturowy oraz stan dziedzictwa kulturowego.

Dru ga część *Studium* dotyczy kierunków zagospodarowania przestrzennego, a odnośnie do środowiska kulturowego wskazuje na ewentualne planowane jego przekształcenia oraz na kierunki ochrony. W części *Studium* odnoszącej się do kierunków zagospodarowania przestrzennego, w sposób szczególny uwzględnia się:

- ustalenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*,
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- metody zapobiegania lub ograniczenia zagrożeń dla zabytków,
- zasady użytkowania zabytków oraz ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Zmiana *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Żmigród* przyjęta została Uchwałą Nr 0007XXVI.253.2013 Rady Miejskiej z dnia 29 lipca 2013 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W części „B” „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego”, rozdz. 6. „Środowisko kulturowe” zamieszczono wykazy zabytków wpisanych do rejestru oraz ujętych w ewidencji zabytków, wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej:

1. Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej

Strefą „A” obejmuje się obszar, na którym elementy dawnego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie, zabudowa, zachowały się w stanie nienaruszonym lub został on jedynie nieznacznie zniekształcony. W tej strefie zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich przy realizacji robót budowlanych i innych zmianach zagospodarowania. Działania konserwatorskie w tej strefie zmierzają do zachowania, uczytelnienia historycznego układu przestrzennego i konserwacji jego elementów takich jak rozplanowanie ciągów komunikacyjnych, nawierzchnie, historyczna linia zabudowy, kompozycja wnętrz urbanistycznych, układy zieleni zabytkowej, cieków i zbiorników wodnych.

2. Strefa „B” ochrony konserwatorskiej

Strefa „B” obejmuje obszary, w których dawny układ funkcjonalno-przestrzenny zachował się w stosunkowo dobrym stanie. Szczególnie dotyczy to rozplanowania i bryły budynków oraz ich powiązania z otoczeniem. Wszelkie podejmowane działania winny być ukierunkowane na zachowanie kluczowych składników historycznego rozplanowania takich jak m.in. układ ciągów komunikacyjnych i zagospodarowanie działek siedliskowych. Dotyczy to także działań restauracyjnych i modernizacyjnych zabudowy o walorach kulturowych.

3. Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego

Strefa „K” obejmuje tereny harmonijnego współistnienia krajobrazu przyrodniczego z historyczną zabudową. Działania polegające na ochronie elementów tej strefy polegają przede wszystkim na ochronie krajobrazu naturalnego zintegrowanego przestrzennie z założeniem historycznym. Służy temu również zachowanie niektórych form i sposobów użytkowania terenów. Ochronie podlegają w szczególności aleje, szpalery i zadrzewienia śródpolne, rozłogi pól, groble, stawy, przebieg cieków wodnych oraz układ dróg.

4. Strefa „E” ochrony ekspozycji

Strefa „E” ochrony ekspozycji układu zabytkowego obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych o szczególnych wartościach krajobrazowych. Działania konserwatorskie na tym obszarze polegają m.in. na ustaleniu nieprzekraczalnych gabarytów zabudowy zharmonizowanej z zespołem zabytkowym bądź ograniczeniu lub wykluczeniu zabudowy i innych elementów wysokościowych lub dysharmonizujących.

5. Strefa „W” ścisłej ochrony archeologicznej

Strefa „W” ścisłej ochrony archeologicznej wyznaczona została dla stanowisk archeologicznych charakteryzujących się własną formą krajobrazową oraz ich otoczenia. Obiekty o zachowanej formie krajobrazowej, dla których wyznaczono strefę „W” wyłączone są ze wszelkiej działalności inwestycyjnej, która mogłaby naruszyć ich specyficzną formę.

6. Strefa „OW” obserwacji archeologicznej

Strefy „OW” ochrony zabytków archeologicznych obejmują tereny o stwierdzonej lub domniemanej zawartości reliktywów archeologicznych (w sąsiedztwie nagromadzenia udokumentowanych stanowisk archeologicznych). Dotyczy to wszystkich miejscowości położonych na terenie

gminy o metryce średniowiecznej i nowożytniej oraz obszarów o zachowanych reliktach pradziejowego i historycznego osadnictwa.

W części „C” „Kierunki rozwoju przestrzennego”, w rozdz. 18 przedstawiono zasady ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego:

1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków – podlegają rygorom prawnym wynikającym z treści ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich przy realizacji robót budowlanych oraz innych zmianach zagospodarowania i użytkowania obiektów. Należy dążyć do pełnej rewaloryzacji zabytków. Wszelkie działania podejmowane przy zabytkach wymagają pozwolenia konserwatora zabytków.

2. Obiekty ujęte w ewidencji zabytków. Ewidencja zabytków obejmuje obiekty nieruchome powstałe przed 1945 r., w których późniejsza działalność nie zatarała cech świadczących o ich historycznym rodowodzie, stanowiące charakterystyczne przykłady działalności budowlanej dawnych epok lub posiadające znaczące w skali lokalnej walory artystyczno - architektoniczne.

Dla budynków obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- zachowanie historycznej formy (bryła, kształt, geometria) oraz zastosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych,
- zaleca się, aby nowa zabudowa realizowana w bezpośrednim sąsiedztwie tych obiektów nie naruszała ich zabytkowych walorów,
- zachowanie kształtu i rozmieszczenia otworów zgodne z historycznym wizerunkiem budynku, zachowanie detalu architektonicznego,
- stosowanie kolorystyki i materiałów nawiązujących do tradycyjnych lokalnych rozwiązań,
- montaż elementów instalacji technicznych nie powinien obniżać wartości zabytkowej obiektu,
- obowiązuje historyczny rodzaj pokrycia dachowego (dachówka ceramiczna lub cementowa w kolorze ceglстым matowym) w obiektach historycznych, które posiadały inne niż ceramiczne obowiązuje pokrycie historyczne właściwe dla danego obiektu,
- zakazuje się umieszczania reklam i innych tablic nie związanych bezpośrednio z danym obiektem i stanowiących na obiekcie lub obszarze element obcy.
- inwestycje wymagają uzgodnienia z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie zgodnym z wymogami przepisów odrębnych.

Dla urządzeń technicznych trwale związanych z miejscem posadowienia (wiadukty kolejowe, mosty drogowe itp.) podstawowymi wymogami konserwatorskimi są:

- zachowanie tych urządzeń oraz ich formy,
- utrzymanie ich w należyłym stanie technicznym.

Dla obszarów ujętych w ewidencji zabytków (historyczny układ urbanistyczny miasta Żmigród wraz z przedmieściami, historyczne układy ruralistyczne wsi, przysiółków i zespołów zabudowy) obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, linie zabudowy, kompozycje wnętrza urbanistycznych, kompozycje zabudowy, zespoły zabudowy oraz kompozycje zieleni,
- nowa zabudowa powinna być zharmonizowana z historyczną kompozycją przestrzenno-architektoniczną w zakresie lokalizacji, rozplanowania, skali, ukształtowania bryły, w tym kształtu i wysokości dachu, poziomu posadowienia parteru, formy architektonicznej, formy i podziałów otworów okiennych i drzwiowych, materiału oraz nawiązywać do historycznej zabudowy miejscowości,
- adaptować – do nowych potrzeb – zachowane obiekty o walorach zabytkowych,
- forma zewnętrzna nowej zabudowy, w tym nachylenie i pokrycie dachu, stosowane na zewnątrz budynków materiały i ich kolory – powinna nawiązywać do architektury budynków w sąsiedztwie; dotyczy to także ogrodzeń, elementów małej architektury, nawierzchni ulic, chodników, placów itp.,
- wysokość nowej zabudowy powinna nawiązywać do wysokości budynków w sąsiedztwie i nie może jej przekraczać,
- granice obszarów ujętych w ewidencji zabytków należy wyznaczyć w oparciu o historyczne zasięgi założeń architektonicznych wraz z przynależnymi działkami oraz w sposób uwzględniający obecne podziały geodezyjne przedmiotowego terenu, a także logiczne względem istniejących ciągów komunikacyjnych.

3. W zasięgu strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej należy:

- zachować i uczytelnić historyczny układ przestrzenny, tzn. rozplanowanie historycznych dróg, przebieg historycznych linii zabudowy i historycznych kompozycji zieleni,

- poddać konserwacji lub rewaloryzacji istniejące elementy historycznego układu przestrzennego o walorach zabytkowych, w tym nawierzchnie dróg i placów, ogrodzenia, balustrady, mostki, obiekty małej architektury,
- eliminować obiekty i ich elementy, które zniekształcają założenie historyczne, m.in. komórki i garaże, a także usuwać inne szpecące i dysharmonizujące obiekty, w tym reklamy, obiekty tymczasowe, błędne nasadzenia zieleni,
- przy projektowaniu i realizacji nowej zabudowy stosować – w formie zewnętrznej – rozwiązania imitujące zabytkowe budynki usytuowane w pobliżu; dotyczy to w szczególności wysokości budynków; lokalizacja tych budynków powinna być realizowana zgodnie z historycznymi zasadami, właściwymi dla danego układu przestrzennego,
- należy dostosować współczesną funkcję do wartości zabytkowych zespołów budowlanych i jego poszczególnych obiektów, eliminując uciążliwe funkcje, dotyczy to również wartościowych kompozycji parkowych, nasadzeń przydrożnych, planowanych obsadzeń cieków i zbiorników wodnych o wartościach historycznych,
- należy preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, że nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,
- zaleca się, by dachy nowych budynków były symetryczne, o stromiznie i kształcie – jednakowych w granicach nieruchomości – nawiązujących do dachów zabytkowych obiektów w sąsiedztwie – oraz pokryte dachówką ceramiczną,
- stosowane na zewnątrz budynków materiały i ich kolory winny nawiązywać do historycznych rozwiązań; dotyczy to także ogrodzeń, elementów małej architektury, nawierzchni ulic, chodników, placów itp.,
- uzgadniać z właściwym konserwatorem zabytków wszystkie zmiany zagospodarowania i sposobu użytkowania, remonty, roboty ziemne o charakterze budowlanym,
- dostosować współczesną funkcję do wartości zabytkowych zespołów budowlanych i jego poszczególnych obiektów, eliminując uciążliwe funkcje,
- wszelkie zamierzenia inwestycyjne związane z pracami ziemnymi w obrębie stanowisk archeologicznych wymagają przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych,

- wykluczyć możliwość prowadzenia nowych napowietrznych linii teletechnicznych i energetycznych.

4. W zasięgu strefy „B” ochrony konserwatorskiej należy:

- zachować zasadnicze elementy historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim linie zabudowy,

- adaptować – do nowych potrzeb – zachowane obiekty o walorach zabytkowych,

- forma zewnętrzna nowej zabudowy powinna nawiązywać do architektury budynków w sąsiedztwie, które zostały wzniesione przed 1945 r.,

- wysokość nowej zabudowy powinna nawiązywać do wysokości budynków w sąsiedztwie i nie może jej przekraczać,

- uzgadniać z właściwym konserwatorem zabytków realizację nowych budynków, a także wszystkie zmiany zagospodarowania i sposobu użytkowania, remonty, przebudowy obiektów ujętych w ewidencji zabytków, zmiany przebiegu oraz nawierzchni ulic i dróg,

- przyznać pierwszeństwo wszelkim działaniom odtworzeniowym i rewaloryzacyjnym, zarówno w przypadku przyrodniczych elementów krajobrazu, jak i w stosunku do historycznej struktury technicznej, instalacji wodnych, sieci komunikacyjnych oraz obiektów zabytkowych znajdujących się w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków,

- preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, że nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,

- eliminować obiekty i ich elementy, które zniekształcają założenie historyczne, m.in. komórki i garaże, a także usuwać inne szpecące i dysharmonizujące obiekty, w tym reklamy, obiekty tymczasowe, błędne nasadzenia zieleni,

- wykluczyć możliwość prowadzenia nowych napowietrznych linii teletechnicznych i energetycznych,

- w obrębie założeń folwarcznych dopuszcza się lokalizację nowych silosów tylko jako wbudowane w obiekty folwarczne, nie będące obiektami historycznymi.

5. W zasięgu strefy „K” ochrony krajobrazu kulturowego:

- skala, w tym wysokość nowej zabudowy nie może być konkurencyjna w stosunku do historycznej zabudowy w danej miejscowości,

- forma nowej zabudowy winna nawiązywać do lokalnej tradycji,

- należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego oraz kompozycję zieleni,

- nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami i stosowanymi materiałami do lokalnej tradycji architektonicznej,
- formy inwestowania należy w maksymalnym stopniu ukierunkować na ich harmonijne wpisanie w otaczający krajobraz, należy wyłączyć inwestycje duże i wielkoobszarowe, jak również te, które wymagają znacznych przeobrażeń krajobrazu,
- należy utrzymać krajobraz przyrodniczy związany przestrzennie z historycznym założeniem urbanistycznym; winno się uwolnić jego obszar od elementów dysharmonizujących, rekultywować tereny zniszczone, a w przypadku wprowadzania nowych elementów winny one podnosić estetyczne wartości tych terenów i podkreślać ich związek przestrzenny z historycznym założeniem urbanistycznym,
- wszelkie działania inwestycyjne należy konsultować z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. W zasięgu strefy „E” ochrony ekspozycji należy tak kształtować nową zabudowę, aby zachować dotychczasowe dominanty przestrzenne i sylwetę miasta.

7. W zasięgu strefy „W” ścisłej ochrony archeologicznej.

Obiekty archeologiczne o zachowanej formie krajobrazowej, dla których wyznaczono tę strefę wyłączone są z wszelkiej działalności inwestycyjnej, która mogłaby naruszyć ich specyficzną formę. Dla wszystkich obiektów w strefie wprowadza się priorytet wymogów konserwatorskich oraz zakaz działań inwestycyjnych nie związanych bezpośrednio z konserwacją i rewaloryzacją zabytkowego terenu – dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych, konserwacje zachowanych fragmentów zabytkowych celem ich ekspozycji w terenie lub zabezpieczenia przed zniszczeniem. Na tym terenie wszelkie ewentualne prace należy uzgadniać z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz prowadzić za pozwoleniem na prace archeologiczne. Oprócz stanowisk o własnej formie krajobrazowej, wprowadzono strefę „W” ścisłej ochrony konserwatorskiej dla zespołów sakralnych w granicach murów w miejscowościach: Borek, Borzęcin, Bychowo, Korzeńsko, Osiek, Powidzko, Radziądz i Żmigrod.

Z uwagi na domniemanie zawartości relikwów archeologicznych (w sąsiedztwie nagromadzenia udokumentowanych stanowisk archeologicznych, a także w obszarze wsi o metryce średniowiecznej) wprowadzono strefy ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych. Na obszarach tych, dla inwestycji związanych z pracami ziemnymi, wymagane jest przeprowadzenie badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.

8. W odniesieniu do zabytkowych cmentarzy i miejsc pocmentarnych:

- zachowanie ich dotychczasowej funkcji, jeśli są użytkowane, obiekty nieużytkowane należy zachować jako tereny zielone, dopuszcza się ich ogrodzenie w sposób trwały,
- zachowanie i konserwacja zachowanych elementów historycznych (bramy, ogrodzenia, obiekty sztuki sepulkralnej, zieleni),
- zabezpieczenie mogił i nagrobków o wartościach zabytkowych, pozostawienie na miejscu ewentualnie stworzenie lapidarium,
- w przypadku historycznych cmentarzy użytkowanych nowe inwestycje są dopuszczalne wyłącznie jako uzupełnienie już istniejącej formy zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalania historycznych relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem założenia,
- w przypadku poszerzania cmentarza historycznego należy odseparować go ogrodzeniem, żywopłotem bądź aleją od nowego cmentarza.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowią prawo lokalne i jedną z ustawowych form ochrony zabytków. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym wykonywanym na podstawie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a tym samym uwzględnia przyjęte w nim ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zawiera dodatkowe szczegółowe wnioski konserwatorskie. Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odnośnie do dziedzictwa kulturowego dotyczą, poza oczywistymi kwestiami związanymi z obiektami i obszarami, również wszystkich aspektów zagospodarowania przestrzennego mogących mieć wpływ na kondycję środowiska kulturowego. Formułowane są one w trybie nakazów, zakazów,

dopuszczeń i ograniczeń.

Gmina Żmigród nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów na terenie gminy, które zawierają zapisy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego:

I. Uchwała Nr 77/X/03 Rady Miejskiej z dnia 30 października 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych wzdłuż obwodnicy miasta Żmigrodu.

II. Uchwała Nr 97/XII/03 Rady Miejskiej z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru składowiska odpadów komunalnych na terenie wsi Gatka.

III. Uchwała Nr 101/XII/03 Rady Miejskiej z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu geodezyjnego Łapczyce.

IV. Uchwała Nr 77/X/03 Rady Miejskiej z dnia 30 października 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych wzdłuż obwodnicy miasta Żmigrodu.

V. Uchwała Nr 201/XXI/04 Rady Miejskiej z dnia 30 września 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w rejonie ulicy Sportowej w Żmigrodzie.

VI. Uchwała Nr XV/93/07 Rady Miejskiej z dnia 31 grudnia 2007 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych wzdłuż obwodnicy miasta Żmigrodu.

VII. Uchwała Nr XXXIII/230/09 Rady Miejskiej z dnia 4 grudnia 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu geodezyjnego Dębno.

VIII. Uchwała Nr XXXVIII/285/10 Rady Miejskiej z dnia 9 lipca 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu geodezyjnego Garbce.

IX. Uchwała Nr XXXVIII/287/10 Rady Miejskiej z dnia 9 lipca 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu Barkowo.

X. Uchwała Nr XXXVIII/289/10 Rady Miejskiej z dnia 9 lipca 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu Radziądz.

XI. Uchwała Nr III/19/10 Rady Miejskiej z dnia 30 grudnia 2010 r. w sprawie

uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla zachodniej części miasta Żmigród.

XII. Uchwała Nr III/20/10 Rady Miejskiej z dnia 30 grudnia 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla południowo-wschodniej części miasta Żmigród.

XIII. Uchwała Nr III/21/10 Rady Miejskiej z dnia 30 grudnia 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla północno-wschodniej części miasta Żmigród.

XIV. Uchwała Nr IV/39/11 Rady Miejskiej z dnia 11 lutego 2011 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla centralnej i wschodniej części miasta Żmigród.

XV. Uchwała Nr 0007.XLII312.2014 Rady Miejskiej z dnia 28 lutego 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zachodniej części miasta Żmigród.

XVI. Uchwała Nr 0007.XLIV.328.2014 Rady Miejskiej z dnia 26 czerwca 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu geodezyjnego Łapczyce.

XVII. Uchwała Nr 0007.XLVII.364.2014 Rady Miejskiej z dnia 30 września 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek oznaczonych nr 180/2 i 186/1 AM-1 obręb Radziądz.

XVIII. Uchwała Nr 0007.III.18.2014 Rady Miejskiej z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla południowo-wschodniej części miasta Żmigród.

XIX. Uchwała Nr 0007.V.22.2015 Rady Miejskiej z dnia 25 lutego 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu geodezyjnego Borzęcin.

XX. Uchwała Nr 0007.V.24.2015 Rady Miejskiej z dnia 25 lutego 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla centralnej i wschodniej części miasta Żmigród.

XXI. Uchwała Nr 0007.XX.166.2016 Rady Miejskiej z dnia 27 września 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla północno-zachodniej części miasta Żmigród.

XXII. Uchwała Nr 0007.XXII.188.2016 Rady Miejskiej z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla południowej części miasta Żmigród.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Inwestycje na terenie gminy Żmigród, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

8. Charakterystyka zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Przenikanie się przez wieki kultur i religii kilku narodów miało wpływ na wykształcony w długim procesie historycznym dorobek dziedzictwa kulturowego, którego spadkobiercami i depozytariuszami są obecni mieszkańcy gminy Żmigród. Powszechnie przyjmuje się, że największe znaczenie dla miasta, wsi czy regionu mają zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków. Do zabytków nieruchomych, zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r., należą: *krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji*. Spośród zabytków nieruchomych na terenie gminy do rejestru zabytków wpisano głównie obiekty sakralne, w tym dawne ewangelickie i zespół pałacowo-parkowy w Żmigrodzie. Obiekty sakralne są w dobrym stanie, w ostatnim czasie były remontowane, natomiast ruiny dawnego pałacu i przyległego parku zostały zrewitalizowane. Stan zachowania dziedzictwa stanowi szansę zrównoważonego rozwoju gminy, zależną od zaangażowania lokalnej społeczności w jego utrzymanie i wykorzystanie. Wśród zasobu obiektów zabytkowych cenne walory przedstawiają:

BARKOWO

Kościół par. p.w. św. Marcina, usytuowany w środkowej części miejscowości, otoczony niskim murem wyznaczającym teren dawnego cmentarza. Wzniesiony z fundacji rodziny von Hatzfeld w latach 1783-87, w miejscu wcześniejszego, zniszczonego w czasie śląskiej wojny siedmioletniej. Kościół późnobarokowy z cechami klasycyzmu, z zachowanym wyposażeniem z okresu jego powstania. Murowany z cegły, tynkowany, orientowany,

jednonawowy z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym półkolistą apsydą oraz z kwadratową, czterokondygnacyjną wieżą dostawioną na osi nawy. Do prezbiterium od strony południowej przylega niska czworoboczna zakrystia przykryta dachem pulpitowym. Wieża przykryta barokowym miedzianym hełmem o wklęsłych połaciach, ze zwieńczeniem w formie kopułki, nawa i prezbiterium dachem namiotowym: w części nawowej wyższym, nad prezbiterium niższym. W ostatnim czasie przeprowadzono remont elewacji, wnętrza oraz instalacji kościoła i wieży.

Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki fil. p.w. św. Antoniego Padewskiego, usytuowany ok. 200 m na wschód od kościoła św. Marcina, wzniesiony w 1829 r., przy wsparciu finansowym rodu von Hatzfeld, w miejscu szesnastowiecznego, drewnianego zboru. Kościół klasycystyczny, orientowany, założony na rzucie prostokąta. Murowany, tynkowany, jednonawowy, nakryty dachem dwuspadowym, na planie prostokąta, z dostawioną od zachodu trójkondygnacyjną wieżą na planie kwadratu, nakrytą ostrołukowym hełmem, pokrytym blachą, pod którym wydatne, trójkątne szczyty. Zdeastrowany po 1945, gruntownie wyremontowany w 1970 r. Wymiana poszycia dachowego i odnowienie elewacji w 2014 r.

BYCHOWO

Kościół fil. p.w. św. Jana Nepomucena, otoczony cmentarzem, ogrodzony. Pierwotny wzmiankowany w 1400 r., obecny, barokowy wzniesiony w 1726 r., z gotycką, oszkarpowaną, czworoboczną wieżą ze starszego kościoła wkomponowaną od zachodu w bryłę obecnego, zwieńczoną hełmem cebulastym z latarnią, przy wieży od północy przybudówka z klatką schodową. Orientowany, murowany, tynkowany, jednonawowy, z węższym i niższym, trójbocznie zakończonym prezbiterium, kryty wysokim dachem namiotowym. Przy południowej ścianie prezbiterium wyodrębniona zakrystia, z niewielką przybudówką. Wyposażenie wnętrza z okresu budowy kościoła.

KANCLERZOWICE

Spichlerz folwarczny z pocz. XIX w., usytuowany w południowej części zabudowy folwarcznej, murowany z cegły, na kamiennej podmurówce, tynkowany, na planie prostokąta, parterowy z użytkowym, magazynowym strychem, kryty dachem dwuspadowym z naczółkami, pokryty dachówką ceramiczną.

KORZEŃSKO

Kościół par. p.w. Podwyższenia Krzyża Św., zbudowany z fundacji Antona

Lothara von Hatzfeld w latach 1722-25, w miejscu wcześniejszego, drewnianego, usytuowany w środkowej części miejscowości, po wschodniej stronie drogi wiejskiej. Kościół jednonawowy, trójprzęsłowy, z węższym, kwadratowym, jednoprzęsłowym prezbiterium o ściętych narożach, do którego od południa dostawiona zakrystia. Od zachodu na osi dostawiona wieża częściowo wtopiona w fasadę korpusu, zwieńczona cebulastym hełmem. W przyziemiu wieży eliptyczna kruchta. Korpus kryty dachem dwuspadowym, na kalenicy chorągiewka z datą 1731, prezbiterium dachem wielopołaciowym z chorągiewką z monogramem liter alfa i omega w glorii. Kościół w latach 2015 - 2018 r. remontowany, m.in. wnętrza i tynki elewacji.

Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki pomocniczy, p.w. św. Jana Pawła II, wzniesiony w 1861 r. na działce poza wsią. Budowla murowana z cegły, na kamiennym cokole, na rzucie prostokąta z półkolistą absydą od wschodu, objętą niższą, półkolistą zakrystią z wieżą na planie zbliżonym do kwadratu od zachodu. Halowy korpus nakryty jest dwuspadowym dachem, ukrytym za wysokimi, schodkowymi szczytami, do zachodniego przylega pięciokondygnacyjna wieża zwieńczona ostrosłupowym hełmem i narożnymi sterczynami. Wnętrze nawy obiegają drewniane, w stylistyce neogotyku, empory wsparte na dekoracyjnie zaciosanych słupach. W 1989 r. kościół przekazany parafii rzymskokatolickiej, remont generalny w 1995 r.

Cmentarz ewangelicki założony w 1 ćw. XIX w., na planie prostokąta, na północ od wsi, 300 m za kościołem ewangelickim, pierwotnie w polu, obecnie przy osiedlu domów mieszkalnych, pierwotna powierzchnia 0,95 ha, ze słabo zachowaną strukturą grobów, nieliczne pomniki nagrobne i kraty odgradzające, najstarszy nagrobek z 1821 r., zaniedbany stary drzewostan z licznymi gatunkami drzew.

POWIDZKO

Kościół par. p.w. św. Jana Chrzciciela, pierwotny wzmiankowany w 1329 roku, obecny usytuowany wraz z otaczającym go cmentarzem w centrum wsi, wzniesiony w latach 1787-91. Kościół barokowy z elementami klasycystycznymi, orientowany, murowany z cegły, na niewielkim ceglany cokole, tynkowany. Kościół jednonawowy, nawa dwukondygnacyjna, trójprzęsłowy, na planie prostokąta, prezbiterium węższe na planie kwadratu, jednoprzęsłowe, zamknięte trójbocznie. Od zachodu wtopiona w korpus wysoka, czworoboczna wieża z zaokrąglonymi narożnikami. Od strony północnej nawy niewielka, prostokątna kruchta nakryta dwuspadowym daszkiem z trójkątnym szczytem, przy

południowej ścianie prezbiterium zakrycia na rzucie prostokąta, nakryta dachem pulpitowym. Korpus nakryty dachem dwuspadowym. Wieża dwukondygnacyjna, nakryta hełmem z ażurową latarnią. Owalny teren kościoła otoczony murem cmentarnym, otynkowanym, z umiejscowioną w nim neobarokową figurą św. Jana Nepomucena oraz bramą z 1797 r. W 2018 r. naprawa i remont konstrukcji oraz wymiana poszycia wieży kościoła.

RADZIĄDZ

Kościół par. p.w. św. Karola Boromeusza zbudowany w latach 1727-35, z inicjatywy rodu von Hatzweld, przez mistrza budowlanego Christopa Hacknera. Murowany, tynkowany, z użyciem piaskowca w dekoracji portali i obramień okiennych. Bryła kościoła rozczłonkowana: jednorodna część nawowa połączona z węższym prezbiterium skośnymi ścianami, pomieszczenia przy prezbiterium znacznie niższe, wieża dwukondygnacyjna. Prezbiterium kryte dachem dwuspadowym nad zamknięciem przechodzącym w trójpołaciowy, nawa również dachem dwuspadowym przy połączeniu z prezbiterium przechodzącym w trójpołaciowy, pomieszczenia przy prezbiterium dachami pulpitowymi, wieża hełmem w formie czterospadowego namiotowego dachu, hełm zwieńczony krzyżem na kuli. Obiekt generalnie remontowany w latach 90. XX w.

ŻMIGRÓD

Kościół par. p.w. Świętej Trójcy zbudowany w latach 1597-1607 na miejscu starszej drewnianej świątyni p.w. Najświętszej Marii Panny, wzmiankowanej jako „Kościół Polski”. Odbudowany po pożarach w 1723 r., wymieniono wówczas pokrycia dachu i wieży oraz przebudowano wnętrza, w 1871 r. dobudowano neogotyckie prezbiterium z nowym ołtarzem w formie tryptyku i zakrytą. Kościół murowany z czerwonej cegły, orientowany, częściowo tynkowany - korpus nawowy, posiadający obecnie kształt trzynawowej bazyliki, z niższym, wydłużonym prezbiterium zamkniętym poligonalnie oraz masywną wieżą nakrytą hełmem z 1895 r., ze wspierającymi ją murami bocznymi, dachy dwuspadowe i namiotowy nad prezbiterium, kryte dachówką. Do świątyni prowadzi manierystyczny portal, nad którym znajduje się herb fundatorów Adama von Schaffgotscha i jego żony Katarzyny z domu Guttenstein. Wewnątrz bogate barokowe wyposażeniem, m.in. kaplica grobowa rodziny von Hatzfeldt p.w. św. Krzyża. Teren kościelny otacza mur z czerwonej cegły z ok. 1870 r. , przed wejściem barokowa figura św. Jana Nepomucena z ok. 1735 r. W latach 2014-2018 przeprowadzono szeroko zakrojone prace rewitalizacyjne, m. in. remont wieży z wymianą konstrukcji i pokrycia kopuły, dachu całej świątyni (wraz

z termomodernizacją) i elewacji, prace remontowe i konserwatorskie tynków wewnętrznych, detalu sztukatorskiego i kamiennego na ścianach i sklepieniach wewnątrz, zainstalowano czujniki dymu. Zagospodarowano też teren kościoła, urządzając skwer z figurą św. Wincentego a Paulo.

Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki fil. p.w. św. Stanisława Kostki, wzniesiony w latach 1854-1858 r. w stylu neogotyckim, według projektu architekta Hermana Waesemanna. Kościół murowany z cegły pełnej w wątku krzyżowym, z użyciem cegły czerwonej i żółtej, na cokole z głazów kamiennych, założony na planie krzyża łacińskiego, o jednonawowym, pięcioprzęstowym korpusie, z wydzielonym węższym, prostokątnym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium, oddzielonym od nawy szerokim transeptem o prostokątnych ramionach. Po obu stronach prezbiterium dwie symetryczne oktagonalne zakrystie nakryte dachami stożkowymi. Między zakrystie i ramiona transeptu wbudowane okrągłe wieżyczki schodowe. Od wschodu sześciokondygnacyjna wieża nakryta spiczastym dachem, wtopiona w korpus, w dolnej kondygnacji od południa i północy prostokątne kruchty boczne. Dwukondygnacyjna nawa nakryta dachem dwuspadowym, prezbiterium dwuspadowym przechodzącym w wielospadowy. Ramiona transeptu i ściany korpusu nawowego zwieńczone uskokowymi szczytami ze sterczynami. Budowla o monumentalnej, ceglanej bryle zdobiona zróżnicowanym detalem architektonicznym: ceramiczny, ze sztucznego kamienia i tynkowy. Kościół rekonsekrowano 26 listopada 1972 r., nadając mu tytuł św. Stanisława Kostki.

Zespół pałacowy obejmuje: pałac Hatzfeldów, ob. w formie trwałej ruiny, wieżę kasztelańską i park krajobrazowy z elementami regularnymi. Pierwotna murowana warownia powstała tutaj w XIV w. Obiekt posiadał wieżę, mury i fosę. Należał kolejno do biskupów wrocławskich, książąt oleśnickich oraz stanowił własność rycerską. Od 1492 r. stał się główną siedzibą Kurzbachów, rządzących baronatem żmigrodzkim. W 1560 r. Wilhelm von Korzbach wznosi wieżę mieszkalną. W 1593 r. całą posiadłość odkupuje Adam v. Schaffgotsch. W 1634 r. zamek zdobyli Szwedzi i rozpoczęli prace fortyfikacyjne. Wieża zostaje przebudowana, zaopatrzona w blanki i służy jako stanowisko artyleryjskie. W 1650 r. zamek powraca w ręce austriackie – Melchiora Hatzfeldta - i zostaje poddany remontowi. W 1682 r. Heinrich Hatzfeld kładzie kamień węgielny pod budowę nowej kaplicy zamkowej, która była ostatnim dziełem włoskiego mistrza budownictwa Carla Rossiego. W 1689 r. trzeci z kolei w historii zamku pożar trawi jego mury. Franz Adrian Hatzfeld zawiera umowę z mistrzem budownictwa

z Wrocławia Christopherem Hacknerem na wybudowanie nowej siedziby. W latach 70/80 XVII w. zlikwidowano część fortyfikacji w związku z budową pałacu, pozostawiono wieżę mieszkalną i nakryto w 1706 r. mansardowym dachem gontowym. W latach 1706-1708 powstaje pałac, w którego mury włączono kaplicę Rossiego i fragment starego budynku zamkowego. Pałac wówczas był dwupiętrową i trzyskrzydłową barokową budowlą nakrytą dachem mansardowym. Dach otrzymał wówczas dodatkowo wieżyczkę z otwartą latarnią i barokową kopułą. Późnobarokowe południowo-zachodnie skrzydło wybudowano w latach 1756-1763, według projektu Carla Gottharda Langhansa. Wnętrza, o delikatnej rokokowej ornamentyce, były dziełem Johanna Petera Echltera z Bawarii. W 1806 r. kwatery założył tutaj Napoleon Bonaparte, a siedem lat później, cesarze Austrii, Rosji i król Prus podpisali tu ostateczny plan rozgromienia cesarza Francuzów. Kolejna przebudowa pałacu nastąpiła w latach 1874-1875, a barokowej fasadzie nadano wystrój renesansowy. Zmieniono dach korpusu na płaski, a skrzydła północnego na dwupołaciowy, podwyższono elewacje o trzecią kondygnację i przekształcono w stylu eklektycznym. W takiej postaci pałac przetrwał do końca II wojny światowej, dopiero w 1945 r. tę okazałą, o nieregularnej i silnie rozczłonkowanej bryle, rezydencję rozszabrowano i spalono. Zniszczone skrzydło południowo-zachodnie rozebrano w 1973 r., do dziś zachowały się resztki korpusu - fasada do wysokości korony murów, ze środkowym szczytem i elewacja tylna na wysokości piwnic oraz ruiny skrzydeł. Nie zachowały się żadne elementy wyposażenia, poza pozostałościami wystroju fasady korpusu i elewacji zachodniej i północnej skrzydła północnego. Ze względu na duże walory artystyczne i historyczne obiektu przeprowadzono niezbędne prace zabezpieczające i remontowe, oczyszczono i zagospodarowano teren wokół pałacu i po renowacji w 2008 r. udostępniono jako trwałą ruinę.

Wieża mieszkalna jest najstarszą, zachowaną do dziś w całości, budowlą zespołu pałacowo-parkowego, usytuowaną frontem naprzeciw ruin fasady pałacowej. Zbudowana w 1560 r. jako obronna wieża mieszkalna, zwana dziś basztą. Fakt budowy upamiętnia, umieszczona nad wejściem fundacyjna płyta z piaskowca z herbem rodowym Kurzbacha i jego żony Magdaleny z domu von Maltzan. Podczas wojny 30-letniej, w 1642 Szwedzi podwyższyli basztę o jedno piętro. W 1706 r. wieżę nakryto dachem mansardowym, który przetrwał do 1837 roku, kiedy to nadbudowano górną część wieży krenelażem, na szczycie urządzono taras widokowy i dach pokryto blachą cynową. Wtedy też budowlę otynkowano. W latach 1936-37 przeprowadzono prace konserwatorskie pod

kierunkiem architekta Thomasa – krenelaż zastąpiono attyką, zbito tynki i zmieniono konstrukcje schodów. W 1938 r. wieża wykorzystywana była jako archiwum. Wieża na rzucie kwadratu, z wtórnie dostawioną od wschodu cylindryczną wieżyczką schodową z przyporą, wbudowaną w połowie w jej mur i przesuniętą nieco od osi środkowej na północ. Zwarta, masywna bryła budowli posadowiona na cokole występującym, o zmiennej wysokości, czterokondygnacyjna, podpiwniczona, zwieńczona obecnie prostym krenelażem kryjącym taras widokowy. Wieżyczka schodowa pięciokondygnacyjna, wystaje nieco ponad zwieńczenie wieży. Nad wejściem głównym dwie kamienne tablice upamiętniające kolejne etapy budowy wieży: dolna z herbem fundatorów i datą „1560”, górna z inskrypcją informującą o przebudowie wieży w 1643 r. Na przyporze metalowa tablica zainstalowana współcześnie, upamiętniająca zwycięstwo Prus w wojnach napoleońskich. Obiekt remontowany w latach 90. XX w. Po przeprowadzonej w 2008 r. renowacji zagospodarowany i udostępniony, obecnie mieści m.in. punkt informacji turystycznej, salę konferencyjną i wystawową oraz apartament hotelowy.

Park został założony w XVII w. w stylu barokowym, o powierzchni ok. 15 ha, przekształcany do XIX w. Powstał w miejscu zlikwidowanych fortyfikacji ziemnych dawnej twierdzy. Pozostałości pierwszego parku geometrycznego są jeszcze widoczne na południe od ruin. Natomiast w 1 poł. XIX w., między Baryczą a jej południowym ramieniem założono park krajobrazowy ze stawem. Do parku prowadził (dziś częściowo zachowany, ale skrócony przez obwodnicę) wał zamkowy, czyli utworzona w 1680 r. aleja kasztanowo - lipowa, która była dostępną dla wszystkich drogą prywatną o długości 1.5 kilometra, łączącą zamek ze Żmigrodem. Park został etapami zrewitalizowany i w 2012 r. oficjalnie otwarty. Wykreowano w nim nowe funkcje, uwidoczniło zabytkowy charakter obiektów oraz przywrócono pierwotny wygląd części ogrodów wg zachowanych materiałów ikonograficznych. Zbudowano trejaż – symbolizujący nieistniejące już długie skrzydło pałacowe, wytyczono alejki, wyposażono w elementy małej architektury. Obok interesującego starodrzewu, w którym zachowany pomnikowy cis, dęby, buki, jesiony, sosny wejmutki, znajdują się ocalone elementy z dawnej architektury - budynek oranżerii z 2 poł. XVIII w. wzniesiony przez Langhansa, kamienna rzeźba tancerza, stalowy maszt z 2 poł. XIX w. Zespół pałacowo-parkowy został w 2013 r. laureatem konkursu "Zabytek zadbane". W kategorii Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu, jury przyznało Gminie Żmigród nagrodę za „przykładnie przeprowadzoną trudną rewaloryzację zespołu, służącą

utrwaleniu autentyzmu substancji zabytkowej i krajobrazu kulturowego, łączącą konserwację pojedynczego obiektu, konserwację trwałej ruiny oraz rewaloryzację założenia parkowego”.

Do obiektów dziedzictwa kulturowego gminy należą również obiekty nieruchome, które wprawdzie nie zostały wpisane do rejestru zabytków, ale ze względu na dużą wartość kulturową także zasługują na uwagę i zostały ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Wśród nich znajduje się zarówno zabudowa miejska Żmigrodu - mieszkalna, użyteczności publicznej czy budownictwo przemysłowe, jak również zespoły zabudowy zagrodowej, zespoły folwarczne, zabytki sepulkralne i wiele innych.

W zabudowie Żmigrodu, którego centrum zachowało średniowieczny układ o kształcie zbliżonym do owalu z prostokątnym, obecnie zrewitalizowanym, rynkiem - jego charakterystycznym elementem jest Kolumna Maryjna, pierwotnie była to tzw. kolumna zwycięstwa, którą ustawiono w 1873 r. z okazji zwycięstwa Prus w wojnie z Francją w latach 1870-1871, natomiast w czerwcu 1947 r. na jej szczycie umieszczono Figurę Matki Bożej - i wychodzącymi z niego ulicami, które zbiegają się w miejscach, gdzie do 1819 roku stały bramy miejskie, można m.in. wyróżnić: budynek Urzędu Miejskiego przy Pl. Wojska Polskiego, pierwotnie dom mieszkalny i siedziba Sądu Książęcego, o czym świadczy herb rodziny Hatzfeldtów na fasadzie, wzniesiony w 1830 r. w stylu klasycystycznym, murowany, tynkowany, piętrowy, z poddaszem, nakryty dachem czterospadowym z dachówki ceramicznej, oraz położoną przy rynku piętrową zabudowę mieszkalną z XIX w.- budynki o nr 1, 11, 12, 15 i 19, a także budynki mieszkalne przyległych ulic, z przełomu XIX i XX w. oraz początków XX w., murowane, zwykle z dachami dwuspadowymi, niekiedy z naczółkami czy mansardowymi, krytymi dachówką ceramiczną. Wiele budynków ma zachowany detal architektoniczny, stanowiący walor artystyczno - architektoniczny w skali lokalnej, w postaci płaskich pilastrów w tynku, opasek, gzymsów, lizen czy, jak w położonym przy ul. Wileńskiej parterowym budynku z XVIII w., szczyty ze spływami. Ciekawe architektonicznie są budynki mieszkalne przy ul. Mickiewicza i ul. Willowej, wzniesione w latach 20. i 30. XX w., także przy ul. Willowej budynki zespołu szpitala, z dominującym budynkiem głównym, piętrowym, odnowionym, obecnie Szpital Rehabilitacyjny i Opieki Długoterminowej. Zabudowa ul. Szkolnej, która została wytyczona w 1804 r. jako ulica prowadząca do cmentarza ewangelickiego, w 1887 r. poszerzona i obsadzona lipami, to wielorodzinne budynki wznoszone w latach 20. i 30. XX w., dla nauczycieli i urzędników,

również budynki jednorodzinne, piętrowe, tynkowane, nr 1, 3, 9, 12 oraz budynki oświatowe – nr 7 wzniesiony w 1903 r. i nr 11 wzniesiony w 1913 r., piętrowe, z czerwonej cegły. Znajdują się tutaj także budynki przemysłowe – zespół budowlany dawnej cukrowni z 2 poł. XIX w, później Pafawag, ob. Fabryka Urządzeń Technicznych Alcon, budynki piętrowe, z czerwonej cegły, niektóre obecnie tynkowane, wzniesione głównie na planie wydłużonych prostokątów, nakryte dachami płaskimi i dwuspadowymi. Natomiast kolejne historyczne placówki oświatowe to: przy ul. Stefana Batorego budynek z 1908 r. przeznaczony na szkołę katolicką, piętrowy, z czerwonej cegły, z ryzalitem w osi głównej, kryty dachem czterospadowym z lukarnami, z dachówki ceramicznej, oraz budynek usytuowany na rogu ulic Batorego i Sportowej, pochodzący z 1. poł. XIX w., przeznaczony na szkołę ewangelicką, obecnie budynek mieszkalny, piętrowy, tynkowany, kryty dachem dwuspadowym. Budynek dawnej szkoły parafialnej z 1827 r. przy ul. Kościelnej, obecnie dom mieszkalny, piętrowy, tynkowany, kryty dachem dwuspadowym z dachówki ceramicznej. W okazałym, piętrowym, budynku dawnej pastorki, wzniesionej w 2 poł. XIX w. przy ul. Rybackiej, mieści się obecnie Zespół Szkół Specjalnych. Budynek nr 6 przy ul. Lipowej, z 1878 r., wzniesiono jako gmach sądu z więzieniem. Piętrowy, tynkowany, kryty płaskim dachem, elewacje z zachowanym detalem architektonicznym. Po II wojnie św. znajdował się tam m.in. zakładowy dom kultury, obecnie budynek nieużytkowany, wymagający remontu. Sierociniec, wzniesiony ok. 1833 r. przy ul. Poznańskiej nr 1, ob. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia, to budynek piętrowy, z użytkowym poddaszem, murowany, tynkowany, nakryty czterospadowym dachem z dachówki ceramicznej. Dawny urząd celny, przy ul. Powstańców Styczniowych nr 1, ob. dom mieszkalny, wzniesiony w 1 ćw. XIX w., murowany, tynkowany, piętrowy, na planie wydłużonego prostokąta, nakryty nowym dachem czterospadowym z powiekami, z dachówki ceramicznej. Przy ul. Rzeźniczej nr 6 znajduje się zespół budynków dawnej rzeźni miejskiej z 1897 r., wzniesionych z czerwonej cegły, parterowych o niejednolitej wysokości, krytych dachami dwuspadowymi z dachówki ceramicznej, na planie litery "L" i wolnostojący budynek mieszkalny, parterowy z użytkowym poddaszem. Piętrowy dom z 1870 r. o ciekawej architekturze znajduje się przy ul. Kolejowej 13. Nieczynny budynek młyna z zachowanym wyposażeniem, piętrowy, tynkowany, nakryty wysokim dachem dwuspadowym, wzniesiony w pocz. XX w., znajduje się przy ul. Tadeusza Kościuszki. W najwyższym punkcie miasta, przy ul. Batorego, w miejscu po dawnej świątyni

ewangelickiej wzniesiono w 1906 r. wieżę ciśnień, na planie ośmioboku, który w 1/3 wysokości przechodzi w okrąg, a zwieńczenie na planie szesnastoboku. Ściany częściowo żelbetonowe, częściowo ceglane - góra. Dach kryty dachówką ceramiczną, na szczycie drewniana latarnia na ruszcie stalowym zwieńczona hełmem kopulastym z masztem. Obecnie zagospodarowano teren obok wieży. W planach remont wieży z dobudowaniem wolnostojącej klatki schodowej o konstrukcji stalowej i adaptacja na cele użyteczności publicznej - obiekt turystyczno rekreacyjny z planetarium. Gmina wystąpiła o wpisanie wieży do rejestru zabytków, co umożliwi starania o środki zewnętrzne na remont obiektu.

Gmina Żmigród obejmuje rozległy teren o zróżnicowanej sieci osadniczej, od zwartej po rozproszoną, a pod względem układu przeważają wsie typu wielodrożnicy, występują również ulicówki, np.: Barkowo, Borek, Chodlewo, Garbce, Kędzie, Laskowa. Niemal wszystkie miejscowości w gminie lokowane były w XIII w. Żaden z historycznych układów ruralistycznych nie został wpisany do rejestru zabytków, objęte zostały ochroną poprzez wpis do ewidencji zabytków i posiadają wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej lub strefy ochrony ekspozycji. Jest to ponad trzydzieści układów wsi, wymienionych w rozdziale 6.2. – wykaz zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Wsie te zachowały znaczną część budynków, będących przykładem tradycyjnego budownictwa wiejskiego, z których najciekawsze również ujęto w gminnej ewidencji zabytków. Głównie są to domy i budynki gospodarcze w zagrodach oraz zespoły folwarczne z XIX i przełomu XIX/XX w. oraz z początku XX w., jednokondygnacyjne, z dwuspadowymi dachami krytymi dachówką, wzniesione na planie prostokąta, murowane z czerwonej cegły, niektóre tynkowane lub w konstrukcji szachulcowej. Najstarsze usytuowane szczytem, późniejsze kalenicą do przebiegającej drogi. Wszystkie budynki bez cech stylowych. Podobna materiałowo do budynków mieszkalnych jest również towarzysząca zabudowa gospodarcza. Stan budynków zadowolający, choć zdarzają się przypadki wymagające prac remontowych. Najwięcej zabudowy szachulcowej występuje w miejscowościach: Chodlewo, Grądzik, Kędzie, Korzeńsko, Powidzko, Niezgodą. Z zabudowy rezydencjonalno-folwarcznej na uwagę zasługują: XIX-wieczna zabudowa położonego w centrum wsi Łapczyce zespołu pałacowego - pałac, oficyna pałacowa, obora, spichlerz, park i ogród gospodarczy z XVIII i XIX w. Pałac murowany z cegły, tynkowany, dwukondygnacyjny, podpiwniczony, założony na planie prostokąta, z wydatną dobudówką w elewacji tylnej, nakryty dachem czterospadowym z lukarnami. Fasada skierowana na dawny dziedziniec

gospodarczy, wokół którego zachowana jest większość murowanych z czerwonej cegły zabudowań folwarcznych oraz parterowa oficyna, nakryta dachem naczółkowym. Na południowy - wschód od rezydencji rozciąga się rozległy park i dawny ogród gospodarczy. Całość zaniedbana, pałac nieużytkowany. Natomiast w miejscowości Morzęcino zespół dworski: dwór z 1 poł. XIX w., dwa budynki gospodarcze z ok. 1910 r. i sześciorek z ok. 1920 r. Dwór założony na planie prostokąta, murowany, tynkowany, podpiwniczony, parterowy, z częściowo użytkowym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym z powiekami. Fasada z dobudowanym gankiem, w elewacji bocznej północnej dostawiona współcześnie parterowa dobudówka. Dwór skierowany jest na teren dawnego dziedzińca folwarcznego, wokół którego zachowała się część zabudowań gospodarczych, parterowych, z czerwonej cegły. Obiekty użytkowane. Zespół dworski w Kaszycach Milickich – dwór z 2 poł. XIX w., spichlerz, stodoła, obora, czworak z pocz. XX w. i dwa budynki dwojaków z przełomu XIX/XX w. Budynek dworu murowany z cegły, tynkowany, założony na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy, z użytkowym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym z lukarnami i powieką. Na zachód od dworu znajdują się zabudowania folwarczne. Budynki użytkowane, dwór w dobrym stanie m.in. w ostatnich latach wymieniono dach. W miejscowości Garbce do interesujących obiektów należy zespół młyna parowego (dom, młyn, kotłownia z kominem i budynek gospodarczy), później elektrycznego, wzniesionego w latach 1920-1921 r. Nowe akcenty w krajobraz kulturowy wsi wniosły linie kolejowe i związane z nimi obiekty, wzniesione na pocz. XX w.; w ewidencji ujęte budynki kolejowe w Borkowie i Borkówku, obecnie przystosowane do funkcji mieszkalnych oraz w Korzeńsku, przy linii 271 Wrocław – Poznań – nadal czynne.

Osobną, specyficzną kategorią miejsc tworzących krajobraz kulturowy są cmentarze - miejsca pochówku mieszkańców tych wielokulturowych ziem. Na terenie gminy znajduje się kilkanaście cmentarzy, w tym 7 ewangelickich, nieczynnych, które znajdują się w miejscowościach: Barkowo, Bychowo, Garbce, Korzeńsko, Powidzko, Radziądz i Żmigród – obecnie park z tablicą upamiętniającą nekropolię. Warto wspomnieć, iż w Żmigrodzie znajdował się także cmentarz żydowski, w pobliżu torów, założony w 1 poł. XIX w., obecnie miejsce pocmentarne zabudowane jest przez domy jednorodzinne. Wszystkie cmentarze ewangelickie założono w XIX stuleciu. W większości na cmentarzach zachowanych jest wiele nagrobków i pomników, okazy starego drzewostanu i zieleni charakterystycznej dla nekropolii – bluszcz pospolity, barwinek i konwalia

majowa. Cmentarze wymagają zabiegów rewaloryzacyjnych, próbę ich uporządkowania podejmuje młodzież szkolna. Ponadto nieczynne cmentarze przykościelne, zlokalizowane przy kościołach w Barkowie – z XIV w., Bychowie – z XIV w., Korzeńsku – XVI w., Radziądzu – z XVIII w. i Powidzku z pocz. XIV w. – przy kościele p.w. św. Jana Chrzyciela i przy ruinie kościoła ewangelickiego, z 2 poł. XIX w., pozostają tylko placami wokół świątyni, z pojedynczymi pomnikami, szczególnie zdewastowany jest cmentarz przylegający do ruin kościoła w Powidzku. Ostatnio teren wokół ruin uporządkowano, usunięto liczne samosiewy i śmieci. Gmina planuje dalsze uporządkowanie terenu i pielęgnację zachowanego starodrzewu, wykonanie ścieżek, małej architektury oraz remont oraz zabezpieczenie ruin kościoła w celu "zachowania ruin kościoła w Powidzku jako trwałej ruiny". Wystąpiła o wpisanie ruin do rejestru zabytków, aby móc pozyskać środki zewnętrzne na jego remont. Ruiny cmentarnego kościoła protestanckiego stanowią pozostałość obiektu wzniesionego w 1909 r., który został zdewastowany i częściowo rozebrany na budulec w latach 60. XX w. Budynek założony na planie prostokąta z wieżą umieszczoną centralnie na elewacji frontowej i portalem ceglany, stanowiącym wejście główne. Od strony elewacji południowej widoczne ślady przybudówek drewnianych mieszczących schody na chór. Trójkondygnacyjna wieża założona na planie kwadratu, zwieńczona dachem ostrosłupowym czworobocznym przechodzącym w ośmioboczny ostrosłup, krytym dachówką, na szczycie wieży sygnaturka stalowa. Kościół składał się z nawy głównej i zakrystii, murowany z cegły, nieotynkowany, na kamiennym cokole.

9. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

9.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Gmina Żmigród wykonała gminną ewidencję zabytków nieruchomości, która została przyjęta Zarządzeniem Nr 0050.160.2019 Burmistrza Gminy Żmigród z dnia 3 września 2019 r.

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe – w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, do końca 2020 r. wykonane zostaną karty adresowe dla zabytków archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

9.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Żmigród” na stronie internetowej Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- opracowanie systemu informacji wizualnej w postaci ujednoczonych tablic zawierających krótką informację na temat historii obiektu,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,

- organizacja i udział w cyklicznych imprezach promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe, organizowanych na terenie zespołu pałacowego i na rynku w Żmigrodzie, m.in. *Dni Żmigrodu, Jarmark Bożonarodzeniowy, Noc Świętojańska, Żmigrodzki Festiwal Kwiatów*, na których prezentowana jest historia regionu, jego walory turystyczne oraz lokalne wyroby rękodzielnicze i produkty regionalne,
- organizacja i wsparcie konkursów oraz wystaw związanych z dziedzictwem kulturowym,
- kontynuacja zajęć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży w zespole pałacowo-parkowym pn. „W klimacie dworskim...”.
- merytoryczne i finansowe wsparcie publikacji i wydawnictw traktujących o zasobach dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,
- propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami, współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków.

9.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Rady Miejskiej Nr 0007.VII.99.2019 z dnia 12 czerwca 2019 r.

W latach 2016-2019 wsparcie finansowe otrzymały:

I. Uchwała Nr 0007.XVII.129.2016 Rady Miejskiej w Żmigrodzie z dnia 31 marca 2016 r. w sprawie przyznania dotacji na roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków:

1. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Trójcy w Żmigrodzie przeznaczoną na zadanie: „Remont wieży kościoła filialnego p.w. św. Jana Nepomucena w Bychowie” w kwocie 25.000 zł.

2. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Trójcy w Żmigrodzie przeznaczoną na zadanie: „Remont dachu kościoła p.w. św. Trójcy w Żmigrodzie – remont dachu nad prezbiterium, bocznych dachów przy wieży oraz kopuły nad kaplicą” w kwocie 50.000 zł.

3. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Marcina w Barkowie przeznaczoną na zadanie: „Remont kościoła p.w. św. Marcina w Barkowie – remont elewacji prezbiterium i zakrystii” w kwocie 15.000 zł.

II. Uchwała Nr 0007.XXV.207.2017 Rady Miejskiej w Żmigrodzie z dnia 21 marca 2017 r. w sprawie przyznania dotacji na roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków:

1. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Podwyższenia Krzyża Św. w Korzeńsku przeznaczoną na zadanie: „Malowanie wnętrza kościoła parafialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Św. w Korzeńsku” w kwocie 50.000 zł.

2. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Marcina w Barkowie przeznaczoną na zadanie: „Remont kościoła p.w. św. Marcina w Barkowie – remont elewacji (wieża i nawa główna)” w kwocie 25.000 zł.

III. Uchwała Nr 0007.XXXIII.297.2018 Rady Miejskiej w Żmigrodzie z dnia 8 lutego 2018 r. w sprawie przyznania dotacji na roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków:

1. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Marcina w Barkowie przeznaczoną na zadanie: „Remont kościoła p.w. św. Marcina w Barkowie – remont elewacji” w kwocie 30.000 zł.

2. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Jana Chrzciciela w Powidzku przeznaczoną na zadanie: „Naprawa i remont konstrukcji oraz poszycia wieży kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela w Powidzku” w kwocie 20.000 zł.

IV. Uchwała Nr 0007.V.45.2019 Rady Miejskiej w Żmigrodzie z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie przyznania dotacji na roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków:

1. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Trójcy w Żmigrodzie przeznaczoną na zadanie: „Rewitalizacja wnętrza zabytkowego kościoła p.w. św. Trójcy” w kwocie 50.000 zł.

Planowane jest coroczne wydzielanie określonych kwot na dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy.

- podjęcie uchwały w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace

konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków,

- stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych, np. zwolnienia z podatku od nieruchomości warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- zachęcanie prywatnych właścicieli do uporządkowania przestrzeni ogrodowej wokół zabytkowych budynków,
- nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; rozpowszechnianie wśród właścicieli tych obiektów informacji na temat zasad konserwatorskich i profilaktyki konserwatorskiej, zbieranie informacji na temat przeprowadzonych remontów i odnotowywanie tych faktów w kartach gminnej ewidencji zabytków,
- podjęcie działań zmierzających do uporządkowania wielkogabarytowych szyldów i reklam przesłaniających zabytkowe budynki, zaburzających ich wartość artystyczną i estetykę miasta,
- kontynuacja działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni miejskiej i wiejskiej (nowe nawierzchnie, kompozycje roślinne, ławki, oświetlenie),
- remont i zabezpieczenie ruin kościoła w Powidzku, zgodnie z projektem opracowanym w 2017 r. Na powyższe prace wydane zostało pozwolenie Starosty Trzebnickiego z dnia 12.03.2018 r. Zakres prac uwarunkowany będzie pozyskaniem środków ze źródeł zewnętrznych, co z kolei uwarunkowane jest wpisaniem obiektu do rejestru zabytków przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- remont i adaptacja wieży ciśnień w Żmigrodzie na cele kulturalno-rozrywkowe zgodnie z projektem opracowanym w 2016 r. Zakres prac uwarunkowany będzie pozyskaniem środków ze źródeł zewnętrznych, co z kolei uwarunkowane jest wpisaniem obiektu do rejestru zabytków przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Do tego czasu Gmina będzie systematycznie przeprowadzała podstawowe prace zabezpieczające i naprawcze, aby nie dopuścić do pogorszenia stanu technicznego obiektów.

9.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Szlaki turystyczne stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, nordic walking itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które szlak przebiega. Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy Żmigród, ze szczególnie cennymi terenami objętymi ochroną krajobrazu, dostępność komunikacyjna, zagospodarowany turystycznie zespół pałacowo-parkowy i zrewitalizowany historyczny plac miasta, wytyczone szlaki i ścieżki turystyczne, odnawiane interesujące budowle sakralne, ślady wielokulturowości, wydarzenia kulturalne o zasięgu ponadlokalnym, historyczne postaci, kultywowanie tradycji i zwyczajów osiadłej ludności oraz regionalne kulinaria – karp, bób, miód, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy. Gmina jest też integralnie powiązana z otaczającymi ją gminami sąsiednimi. Ma to ogromne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania tak gospodarki, jak i wszelkich przejawów społecznej aktywności mieszkańców gminy, co przełożyło się m.in. na powstanie niektórych szlaków turystycznych. Na terenie gminy przecinają się lokalne i ponadlokalne szlaki turystyczne stanowiące formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Przez tereny gminy przebiegają szlaki piesze, rowerowe i konne (o łącznej długości ponad 200 km) oraz ścieżki dydaktyczne. Szczególnie rozwinięta jest sieć szlaków rowerowych – długości ponad 140 km – w tym nowo utworzona Dolnośląska Autostrada Rowerowa (Wrocław – Trzebnica – Prusice – Żmigród – Milicz), przebiegająca w znacznej mierze po trasie nieczynnej już kolei wąskotorowej. Gmina Żmigród wraz z trzema partnerami: Gminą Prusice, Gminą Milicz i Gminą Wołów zrealizowała w latach 2017-2018 partnerski projekt, w efekcie którego na terenie gminy Żmigród powstała ścieżka rowerowa: od OSIR-u w kierunku Osieka poprzez Kanclerzowice, Powidzko, Przedkowice, Dobrosławice do granicy z Gminą Prusice. Istniejące szlaki, tworzące system o dużym ładunku dydaktycznym, wiodą do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejscowości, w których znajdują się także najcenniejsze obiekty zabytkowe, wymienione w poprzednich rozdziałach. Wśród licznych różnego typu szlaków warto wymienić:

- *SZLAK DOLNOŚLĄSKICH ZAMKÓW I PAŁACÓW*, kulturowy, nie ma charakteru liniowo wyznaczonej drogi. Jest to zbiór rozrzuconych po Dolnym Śląsku 68 obiektów zabytkowych z różnych okresów (od 2 poł. XII po 1 poł. XX w.) i różnych typów, które turysta może w dowolny sposób wybierać i łączyć, układając program wycieczki. Szlak obejmuje pałac Hatzfeldów w Żmigrodzie;
- *POLSKI SZLAK CYSTERSÓW*, będący fragmentem europejskiego (ER-8), ustanowionego przez Radę Europy w 1990 r. Jego dolnośląski, zachodni odcinek wyznaczają miejscowości: Żmigród, Trzebnica, Wołów.
- *czerwony*, dł. 53 km, stanowi fragment Trzebnickiej pętli rowerowej, prowadzącej przez wszystkie gminy powiatu o łącznej długości 172 km. Rozpoczyna się w Barkowie i prowadzi m.in. przez miejscowości: Kędzie, Żmigród, Żmigródek, Gatka, Ruda Żmigrodzka, Osiek;
- *zielony*, dł. 22 km, przebiega m.in. przez: Korzeńsko, Garbce, Borek, Radziądz, Rudę Żmigrodzką, Niezgodę;
- *pomarańczowy*, wiedzie z miejscowości powiatu milickiego w kierunku na Wąsosz, na terenie gminy dł. ok 20 km, prowadzi m. in. przez: Radziądz, Żmigród, Bychowo, Kędzie;
- *czarny*, kulturowy, *SZLAK GRODZISK, KAPLICZEK I KRZYŻY POKUTNYCH*, dł. 45 km. Obejmuje pięć wczesnośredniowiecznych grodzisk, trzynaście ludowych kapliczek oraz pięć średniowiecznych kamiennych krzyży pokutnych;
- *zielony* „*BAROKOWYCH FUNDACJI HATZFELDÓW*”, dł. 40 km. Przechodzi przez miejscowości z zabytkowymi kościołami: Żmigród, Radziądz, Korzeńsko i Barkowo;
- *czerwony* „*ZAMKOWY*”, dł. 15 km. Na terenie gminy trasa łączy ruiny zamku w Żmigrodzie z Jamnikiem i Książęcą Wsią. Dalej poza granicami gminy przebiega przez miejscowości gmin sąsiednich;
- *niebieski* „*ARCHEOLOGICZNY*”, dł. 34 km. Przebiega przez miejscowości: Kędzie, Żmigród, Żmigródek, Szarzynę, Dąbki. Oprócz Gminy Żmigród przebiega przez Milicz – Krośnice – Twardogórę; jego łączna długość wynosi 100 km;
- „*MADONNY KRESOWE W GMINIE ŻMIGRÓD*”, szlak dł. 15 km, nieoznakowany w terenie. Obejmuje kościoły w Barkowie, Bychowie, Powidzku. Ponadto na trasie szlaku znajdują się trzy krzyże pokutne

(Barkowo, Bychowo i Powidzko) oraz kapliczki przydrożne, których najciekawszy zespół znajduje się w Powidzku;

- *SZLAK DOLINY BARYCZY*, dł. ok. 420 km. Trasę stanowi sześć łączących się pętli na terenie Parku Krajobrazowego Doliny Baryczy. Przebiega przez gminy województw dolnośląskiego i wielkopolskiego, głównie przez tereny leśne nadleśnictw: Milicz, Oleśnica Śląska, Żmigród, Antonin i Krotoszyn. W gminie Żmigród przebiegają dwa odcinki tego szlaku: Żmigródek - Radziądz – Gatka, dł. 7 km. II odcinek rozpoczyna się w Żmigródku, przez Jamnik do miejscowości Książęca Wieś, dł. 5 km;
- *SPLÝW RZEKĄ BARYCZ*, dł. 120 km, rozpoczyna się w Odolanowie. Atrakcją szlaku są Stawy Milickie. W gminie można skorzystać z przystani do cumowania i wodowania kajaków, która znajduje się przed mostem na Baryczy tuż obok zespołu pałacowo-parkowego w Żmigrodzie.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków turystycznych czy ścieżek dydaktycznych. Jakość dotychczasowej oferty turystycznej może podnieść kolejny produkt turystyki kulturowej np. szlak tematyczny, dla którego utworzenia są szczególnie atrakcyjne wszelkie produkty regionalne związane z gastronomią czy znane rody i budowle z nimi związane. Inną propozycją jest szlak etniczny dla Niemców, związany z miejscami pamięci, pobytu i ważnymi wydarzeniami dla ich przodków; szlak wojen i konfliktów religijnych. Gmina mogłaby również wykorzystać współczesną formę odkrywania i popularyzowania dziedzictwa kulturowego, jaką jest questing, czyli zwiedzanie z elementami gier terenowych, wyprawy odkrywców, warsztaty edukacyjne. Ta atrakcyjna forma zwiedzania łączy we współczesnej turystyce rozrywkę, zabawę z edukacją, emocje. Tematyka szlaków questingowych dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z unikatową historią, co jest szansą dla małych miejscowości. Questing pozwala odkryć na nowo miejsca związane z lokalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, zaktywizować lokalną społeczność począwszy od młodzieży szkolnej po seniorów, a także promować miejscowość np. uwzględniając w wielu wsiach ślady współistnienia mieszkańców innych wyznań, znane postaci z przeszłości i czasów współczesnych. To tylko niektóre z możliwości promowania tych terenów, które pozwoliłyby wzbogacić ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż jej perspektywy rozwojowe wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również

wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, a jej przykłady znajdziemy w miejscowościach: Korzeńsko, Niezgodza, Radziądz czy Ruda Żmigrodzka, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

9.5. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. kamieniarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo,
- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i tzw. „ginącymi zawodami”.

10. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Żmigród wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,

- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Żmigrodzie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami,
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

11. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami burmistrz gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest radzie miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę miejską.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,

b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowiących własność gminy,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- liczba utworzonych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

12. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Dolnośląski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: e-mail: dwkz@dwkz.pl

3. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego we Wrocławiu

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących

się na obszarze województwa dolnośląskiego określone zostały w Uchwale Nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. wraz ze zmianą przyjętą Uchwałą Nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

Witryna internetowa: <http://www.umwd.dolnyslask.pl>

4. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające m.in. na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów),
- 3) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 4) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 5) wykonaniu trawników,
- 6) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 7) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),

Witryna internetowa: <http://www.fos.wroc.pl>

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań,

uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

PRZEWODNICZĄCY
RADY MIEJSKIEJ
w Żmigrodzie
mgr inż. Jan Czajkowski